

Euroopa Liidu karistusõigus ja Eesti mänguruum

Kristel Siitam-Nyiri

Justiitsministeeriumi kriminaalpoliitika asekanstler

Kehtiv Karistusseadustik tähistas 1.septembril oma 11-ndat sünnipäeva. Just nii kaua on meil olnud kasutada kaasaegne karistusseadustik, mis on päris ise tehtud – mitte küll päris ise jalgratast leiutades, vaid rahvusvahelisest kogemusest õppides, aga siiski ise oma riigis vastavaid otsuseid ja valikuid tehes. Vähem kui kolme kuu pärast – 1.jaanuaril 2015, jõustuvad ulatuslikud karistusõiguse muudatused, mida karistusõiguse revisjoniks nimetatakse – ja õigusega just revisjoniks, mitte reformiks, nagu on toonitanud ka prof Sootak eelnõu seletuskirjas.

Vaatamata viidatud revisjonile on selge, et need muudatused ei jää kaugeltki mitte viimasteks karistusseadustikus. Kui osaliselt tekib vajadus karistusseadustiku muutmiseks ühiskonnast endast, siis teine ja täna ehk olulisemgi põhjus tuleneb meist u 2000 km kauguselt ehk Brüsselist. 2007.aastal Lissabonis Euroopa Liidu tippkohtumisel alla kirjutatud ja 2009.aastal jõustunud lepinguga muutus karistusõigus Euroopa Liidu teisese õiguse reguleerimisobjektiks. Tegemist oli meie (ja mõistagi ka teiste EL liikmesriikide jaoks) väga olulise sammuga – kui seni oli karistusõigus pigem iga riigi siseasi ning koostöö küsimustes keskenduti pigem menetluslikele aspektidele, siis nüüd on eesmärgiks võetud liikmesriikide karistusõiguse ühtlustamine. Selle põhjus on tänapäevases ühiskonnas vägagi loogiline – sisuliselt piirdevabas õigusruumis – ja veelgi enam, moodsaid infotehnoloogilisi vahendeid silmas pidades, ei liigu ühest riigist teise üksnes turist ja seaduslik kaup, vaid ka kuritegelik maailm otsib üha uusi turge. Ühtne karistuspoliitika peab seega kaitsma nii indiviidi kui ka Euroopa Liitu, selle majanduslikku stabiilsust ja toimimist tervikuna.

Lissaboni lepinguga piirati liikmesriikide suveräänsust karistusõiguse määratlemisel (nt milline tegu peab olema karistatav), seniste raamotsuste asemel reguleeritakse valdkonda direktiividega (millel on teatavasti otsene mõju) ning laiendati ka nende piiriüleste kuritegude ringi, mis regulatsiooni objektiks saab olla.

33. Eesti õigusteadlaste päevadel, mille teemade ühine nimetaja on „Euroopa“, arutlen oma ettekandes järgmistel teemadel:

- Kas ja kui palju saab Eesti riik Euroopa Liidu liikmesriigina ise oma karistuspoliitikat kujundada?
- Kas Eesti ja EL käivad suurt pilti vaadates karistusõiguse põhimõtetes ühte sammu või on meil pigem erinevad arusaamad? Kas ja kuidas peaks Eesti ise oma plaane ja tegevusi EL eesmärkidega ühtlustama?
- Milline on Euroopa karistusõiguse ühtlustamise perspektiiv ja tuleviku väljakutsed Eesti poolt vaadatuna? Kas ja mida peaksime Lissaboni lepingut silmas pidades oma senistes arusaamades muutma?
- Kas tänane menetleja – uurija, prokurör, kohtunik – mõistab EL-st tulnud algatuste tausta või kas ta sellest üldse hoolib või peaks hoolima? Kuidas parandada teadlikkust?
- Kuidas EL karistusõiguse ühtlustamise suunda oma kasuks pöörata? On meile seda üldse vaja? Kas me teeme alati kõik, et end kuuldavaks teha?